

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 1 grudnia 2015 r.

Adam Bodnar

X.7033.1.2015.KM

Pan
Jarosław GOWIN
Wiceprezes Rady Ministrów
Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego
ul. Wspólna 1/3
00-529 Warszawa

Na wstępie pragnę pogratulować objęcia stanowiska Wiceprezesa Rady Ministrów oraz Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Będąc świadomym wyzwania, które wiąże się ze sprawowaniem tej funkcji oraz wpływu kierowanego przez Pana Premiera resortu na stan przestrzegania praw i wolności człowieka i obywatela, życzę Panu sukcesów oraz wyrażam nadzieję na dobrą współpracę. Mając powyższe na względzie chciałbym zwrócić uwagę na **wnioski zawarte w raporcie pt. *Dostępność edukacji akademickiej dla osób z niepełnosprawnościami. Analiza i zalecenia*, przygotowanym w związku z pełnioną przeze mnie rolą niezależnego mechanizmu do spraw popierania, ochrony i monitorowania wdrażania w Polsce Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych**, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r., poz. 1169; dalej jako: Konwencja).

Wyrażone w art. 70 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.) powszechne prawo do nauki zostało rozwinięte w przepisie art. 24 ust. 5 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, który gwarantuje osobom z niepełnosprawnościami dostęp do powszechnego szkolnictwa wyższego bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi osobami. Również w art. 13 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2012 r., poz. 572 z późn. zm.; dalej jako: ustawa) wskazano, że jednym z podstawowych zadań uczelni jest stwarzanie osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia oraz w badaniach naukowych.

Niestety konstytucyjne prawo do nauki osób z niepełnosprawnościami w rzeczywistości podlega licznym ograniczeniom. Z przeprowadzonych na zlecenie Rzecznika Praw Obywatelskich badań wynika, że **studenci z niepełnosprawnościami spotykają się z barierami – nie tylko architektonicznymi i komunikacyjnymi, lecz również wynikającymi z mentalności niektórych pracowników uczelni czy innych studentów, które w skrajnych przypadkach uniemożliwiają rozpoczęcie lub kontynuowanie nauki na uczelni wyższej**. Jest to sytuacja wysoce niepokojąca,

naruszająca nie tylko przepisy Konstytucji, Konwencji czy ustawy, lecz także zasady i wartości przyświecające od wieków edukacji akademickiej, jak choćby zasada godności, czy sprawiedliwości, odrzucającej dyskryminacyjne podziały ludzi.

We wspomnianym raporcie, opartym o zrealizowane w drugiej połowie 2014 roku badanie społeczne pn. *Dostępność edukacji akademickiej dla osób głuchych, niewidomych, z niepełnosprawnością ruchową, chorujących psychicznie*, a także wiedzę wynikającą z wniosków i skarg kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich, sformułowano szereg rekomendacji, a także wskazano przykłady tzw. dobrych praktyk – godnych poparcia i rozpowszechnienia w środowisku akademickim. Chciałbym zwrócić szczególną uwagę Pana Premiera na najważniejsze w moim przekonaniu zalecenia, które mogą wpływać na zapewnienie wyższego standardu poszanowania praw studentów i doktorantów z niepełnosprawnościami.

Najpoważniejszym zidentyfikowanym problemem jest wykluczanie osób z niepełnosprawnościami z grona potencjalnych studentów niektórych uczelni wyższych. Przyjmuje ono niekiedy formę zinstytucjonalizowaną w postaci konkretnych przepisów regulaminu studiów (wykluczających z grona kandydatów na studia osoby z orzeczoną niepełnosprawnością, albo ograniczających to grono do osób z określonym stopniem niepełnosprawności) lub komisji, których zadaniem jest weryfikowanie sprawności poszczególnych kandydatów albo studentów. Nie ulega wątpliwości, że niektóre typy niepełnosprawności mogą utrudniać wykonywanie konkretnych czynności lub realizację poszczególnych zajęć. Jednak w mojej ocenie **ewentualne ograniczenia w zakresie dostępu do edukacji akademickiej muszą każdorazowo opierać się na obiektywnych i racjonalnych przesłankach oraz odnosić się do indywidualnych osób, nie zaś do grupy osób z niepełnosprawnością jako ogółu.**

Jak się wydaje, rolą Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego powinno być przeciwdziałanie takim praktykom w trakcie sprawowania nadzoru nad zgodnością działań uczelni z przepisami prawa i statutem oraz z treścią udzielonego pozwolenia na utworzenie uczelni niepublicznej (art. 33 ust. 1 ustawy), a także na etapie stwierdzania ważności uchwał organu kolegialnego uczelni w sprawach przyjęcia lub zmiany regulaminu studiów lub regulaminu studiów doktoranckich oraz zasad i trybu przyjmowania na studia i studia doktoranckie (art. 36 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 35 ust. 1. pkt 5 ustawy) bądź w ramach kontroli działalności uczelni (art. 34 ust. 1 ustawy).

W najbliższym czasie zwrócę się także do rektorów uczelni wyższych z analogiczną prośbą o przeprowadzenie całościowego audytu przepisów wewnętrznych uczelni, mającego na celu wyeliminowanie obowiązujących, a dyskryminujących osoby z niepełnosprawnościami, regulacji. Ponadto zaproponowałem dokonanie przeglądu wewnętrznych procedur odnośnie do ułatwienia współpracy z tłumaczami języka migowego, usprawnienia procesu docierania z informacją oraz wsparciem do studentów z niepełnosprawnościami, czy też wyeliminowania praktyk uzależniania decyzji o przyznaniu wsparcia od posiadania przez studenta aktualnego orzeczenia o niepełnosprawności.

Ta ostatnia kwestia jest związana ze sposobem wydatkowania środków z dotacji na wsparcie studentów i doktorantów z niepełnosprawnościami otrzymywanej w związku z realizacją zadania polegającego na stwarzaniu studentom i doktorantom, będącym osobami niepełnosprawnymi, warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia (art. 94 ust. 1 pkt 11 ustawy). W załączonym raporcie proponuję stworzenie otwartego katalogu dopuszczalnych form wsparcia, które mogą być finansowane z tej dotacji, a także powołanie jednostki organizacyjnej lub wyznaczenie osoby, do której zadań należałoby koordynowanie działań na rzecz studentów i doktorantów z niepełnosprawnościami z ramienia Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Dodatkowo odnośnie do dotacji na wsparcie studentów i doktorantów z niepełnosprawnościami sugeruję rozważenie zmiany algorytmu naliczania tej dotacji w taki sposób, aby uwzględniał on rzeczywiste wydatki ponoszone przez uczelnie wyższe np. na współpracę z tłumaczami języka migowego. Współpraca ta generuje bowiem wysokie koszty, które zwłaszcza w przypadku małych uczelni przekładają się na brak lub bardzo ograniczony dostęp głuchych studentów i doktorantów do usług tłumaczy języka migowego. W konsekwencji wpływa to na możliwość realizacji prawa tych osób do edukacji akademickiej. Z tego powodu warto również rozważyć zmianę interpretacji przepisów regulujących zasady wydatkowania przywoływanej dotacji tak, aby możliwe było przeznaczenie jej środków na transport wymagających tego studentów i doktorantów z niepełnosprawnościami poza terenem uczelni (z miejsca zamieszkania na zajęcia).

Wnioski płynące z badania doprowadziły także do sformułowania dwóch zaleceń o charakterze legislacyjnym – wymagających nowelizacji ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Pierwsza z tych propozycji dotyczy **umożliwienia uczelniom wyższym wspierania osób z niepełnosprawnościami także w kształceniu ustawicznym** (czyli słuchaczy studiów podyplomowych) poprzez rozszerzenie grupy adresatów działań realizowanych z dotacji uregulowanej w art. 94 ust. 1 pkt 11 ustawy oraz, w konsekwencji, zagwarantowanie środków odpowiednio do liczby słuchaczy z niepełnosprawnościami (art. 96 ust. 2 pkt 3 ustawy). Druga propozycja nowelizacji odnosi się do **możliwości pobierania przez studentów z niepełnosprawnościami stypendium specjalnego na drugim kierunku studiów, jeśli nie byli do niego uprawnieni w trakcie realizacji pierwszego kierunku**. Propozycja ta była już wcześniej zgłaszana przez moją poprzedniczkę - prof. Irenę Lipowicz, jednak do chwili obecnej nie doczekała się realizacji (zob. odpowiedź Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 kwietnia 2015 r., nr DBF.WPM.6300.18.2015.MK).

Na koniec chciałbym wskazać na ogólne zalecenie skierowane do rektorów uczelni wyższych mogące przyczynić się wprost do zmniejszenia stereotypowego pojmowania niepełnosprawności. Polega ono na **prowadzeniu kompleksowych i cyklicznych szkoleń pracowników uczelni wszystkich szczebli w zakresie specjalnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami**. Jednocześnie chciałbym wyrazić uznanie dla tych ośrodków

akademickich, które nie tylko wprowadziły podobne szkolenia, ale uczyniły z nich obowiązkowy element współpracy z kadrą akademicką oraz pracownikami administracyjnymi.

Wyrażam nadzieję, że przedstawione w raporcie wnioski i zalecenia przyjmie Pan Premier ze zrozumieniem, jednocześnie deklaruję gotowość do dalszej współpracy w zakresie pełnego urzeczywistnienia prawa osób z niepełnosprawnościami do edukacji bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi osobami. Równocześnie, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o *Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2014 r., poz. 1648 z późn. zm.), zwracam się do Pana Premiera z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych w raporcie rekomendacji.

Podpis na oryginale

Załącznik: 1